

Groeien vanuit lokale kracht

Inhoudsopgave

Intro: Geluk in eigen omgeving	3
Meer profijt van natuur, landschap en toerisme	4
Inzetten op de kracht van dorpsgemeenschappen	5
Economie is meer dan financieel rendement	6
De veiligste gemeente	8
Elk dorp krijgt er huizen bij	9
Verder op de duurzame weg	10
Meer ontmoetingen, meer verbinding	12
Niemand tussen wal en schip	13
Taal en cultuur steviger geworteld	15
Sport en bewegen als basis	16
Eenduidige visie voor 2050	17
Toegankelijke dienstverlening	18
Financieel verantwoord investeren	19
Werkwijze van de raad	21

Geluk in eigen omgeving

Wij zijn gelukkig in Tytsjerksteradiel. Trots op het landschap, de bedrijven en organisaties en uiteraard op onze inwoners. Samen vormen we een gemeenschap die onze gemeente verder helpt. We staan aan de top op het gebied van vrijwilligerswerk, we durven te kiezen voor een duurzame energievoorziening en we behoren tot de veiligste gemeenten van ons land.

De komende vier jaar willen we hier verder op inzetten. De samenleving nog meer laten profiteren van wat ons landschap, onze bedrijven, onze boeren en onze inwoners te bieden hebben. Zorgen dat wie zich nu niet gelukkig voelt, dat weet te kantelen. In al die elementen ligt voor ons de sleutel om gelukkig te blijven.

Daarbij zijn gezondheid en preventie belangrijke factoren. Daar werken we aan door meer sport, bewegen en cultuur in eigen omgeving. Zorgen dat ook de volgende generatie hier kan blijven wonen, werken en recreëren, in eigen dorp en omgeving. Aan de huidige generatie passende woonruimte bieden, zodat iedereen zich thuis blijft voelen en de woningmarkt verder in beweging komt. Blijven werken aan de gemeenschapszin om dorpen vitaal te houden en eenzaamheid van onze inwoners tegen te gaan. Met goede onderwijsvoorzieningen.

Het stimuleren van lokale duurzame energie maakt ons minder afhankelijk van het drukke stroomnet en de geregeld instabiele mondiale energiemarkt. Meer gebruik van lokale producten ondersteunt lokale leveranciers, houdt voorzieningen in stand en beperkt de vervoerskilometers.

Tegelijk sluiten we aan bij wat we andere gemeenten en samenwerkings-

partners te bieden hebben en hoe we door samenwerking Tytsjerksteradiel kunnen versterken. We willen ons gebied beter onder de aandacht brengen, zodat meer mensen kunnen profiteren van wat er hier allemaal aan moois te beleven is, zonder dat dit ten koste gaat van de rust en ruimte die hier is.

Eensgezindheid

Op allerlei manieren willen we op financieel verantwoorde wijze werken aan een gezonde samenleving. Dat klinkt eenvoudig, maar ook het simpele kan ingewikkeld zijn. Vandaar dat we er als hele gemeenteraad gezamenlijk voor gekozen hebben dat dit raadsprogramma de basis is voor onze inzet. Om ons geluk te koesteren, de komende jaren te behouden en verder uit te bouwen. Over die eensgezindheid hoeven we geen politieke discussie meer te voeren.

Het raadsprogramma wordt behandeld in de raadsvergadering van 21 mei 2026.

De gemeenteraad van Tytsjerksteradiel, bestaande uit de fracties van CDA, BFTD, FNP, PRO, VVD, ChristenUnie en D66.

Meer profijt van natuur, landschap en toerisme

Op het snijpunt van water, bos en landerijen heeft Tytsjerksteradiel een schitterend landschap. We onderkennen de waarde die recreatie en toerisme in onze gemeente heeft. Vooral voor wie hier geboren en getogen is, is het landschap en hoe we daar kunnen fietsen en wandelen herkenbaar. Maar wie met vreemde ogen kijkt, ziet hoe bijzonder ons coulissenlandschap is. Hoe fraai het Nationaal Park de Alde Feanen is. Hoe je hier naast fietsend en wandelend ook varend kunt genieten van de natuur en de rust die we hier kennen. Daar kunnen we meer van profiteren. Dat willen we meer uitdragen.

Het parklandschap de Trynwâlden is de welkomstpoort van de Wâlden, met zijn staten en stinzen. Met prachtige dorpen en een gastvrije ontvangst. De toeristische waarde van ons gebied moeten we meer als merk, trekpleister en visitekaartje neerzetten.

Toeristische routes

Toeristische routes willen we optimaliseren en zo compleet mogelijk maken. Waar dit nog niet het geval is willen we zorgen dat een wandel-, kano- of fietsroute bij voorkeur een rond geheel vormt en dat deze routes op elkaar aansluiten. Hierbij past ook het realiseren van meer vissteigers en opstapplaatsen voor kano's en sups, bijvoorbeeld door de Marrekrite en initiatiefnemers. We zijn enthousiast over het initiatief om de Moark tussen Dokkum en de Trynwâlden beter open te stellen als vaarroute, met oog voor haalbaarheid en kosten.

Het gebruikmaken van de innovatiekracht van grote ondernemers uit de toerismebranche in onze gemeente kan het toeristisch product verrijken. We geven ruimte aan ondernemers en initiatiefnemers die actief aan het toeristisch product willen bijdragen.

Fietspaden

We verbeteren de fietspaden, zodat deze veilig te gebruiken zijn voor elektrische fietsers, die op meer punten hun rijwiel kunnen opladen. Ook de laadpunten voor autoverkeer breiden we uit. Het aantal fietswegen willen we eveneens vergroten, vooral door gebruik te maken van de financiële mogelijkheden die de provincie hiervoor biedt.

Coulissenlandschap

Het voor Tytsjerksteradiel zo kenmerkende coulissenlandschap is een belangrijke drager van het nationaal landschap de Noardlike Fryske Wâlden. We willen met de betrokken overheden in overleg hoe we het coulissenlandschap behouden, ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid en mogelijkheden. We waarderen de belangrijke rol en verantwoordelijkheid die boeren hierin hebben. Zij beheren het landschap en zijn eveneens belangrijke partners om het te behouden.

Het coulissenlandschap hoort bij onze identiteit, draagt bij aan onze verbondenheid met het landschap. Het is zeer bijzonder in Europa. Dit cultureel erfgoed mag niet verloren gaan.

Waterkwaliteit

We blijven ons inzetten voor een goede waterkwaliteit, in het belang van natuur en toerisme. Een vaarroute voor grote vrachtschepen (klasse Va) langs Earnewâld blijven we afkeuren.

Toeristenbelasting

Toeristenbelasting willen we doelgericht en zichtbaar inzetten om te zorgen dat we toerisme bevorderen. Voordat we nadenken over verhogen van de belasting om bij te dragen aan het toeristische product van onze mooie gemeente, willen we eerst weten of de huidige inning van de toeristenbelasting representatief is voor wat toeristen aan heffing betalen. De afdracht van de ondernemers moet in overeenstemming zijn met de daadwerkelijke overnachtingen.

Meer profijt van natuur,
landschap en toerisme

Inzetten op de kracht van dorpsgemeenschappen

Tytsjerksteradiel is kampioen vrijwilligerswerk als je dit vergelijkt met het Nederlandse en Friese gemiddelde. Er zijn veel initiatieven die voor binding in de gemeenschap zorgen. Daarmee zijn het belangrijke pijlers in onze dorpen. Dat moeten we koesteren. Van bovenaf is dit niet in gang te zetten, maar we kunnen de basis wel verstevigen door initiatieven van onderop te honoreren.

Dorpsbudgetten en ondersteuning

Dat doen we via dorpsbudgetten en actieve gerichte ondersteuning door de gemeente. Met een beperkt aantal randvoorwaarden en zo weinig mogelijk tussenschotten kunnen deze integraal onderdeel zijn om de gemeenschap te versterken. Waar mogelijk voegen we bestaande regelingen samen. Helemaal als de evaluatie in 2027 van de proef met een dorpenbudget de wens daarvoor bevestigt.

De ervaringen wijzen uit dat we dorpen het vertrouwen kunnen geven om goede ideeën uit te voeren. Dat moedigen we verder aan. Zo zetten we op voorhand geen rem op plannen als die meer geld vragen dan waar de regeling in voorziet. Voor dat soort situaties maken we een routekaart zodat bewoners weten hoe raad en college dergelijke plannen beoordelen en hen actief helpen de juiste wegen te bewandelen.

We zoeken contact met verenigingen om breed te inventariseren met welke uitdagingen ze te maken hebben en welke ondersteuning we kunnen bieden

Economie is meer dan financieel rendement

Op economisch gebied willen we dat Tytsjerksteradiel verbreedt en vernieuwt, meer verbinding zoekt met de wereld om ons heen en de sterke punten beter uitbuit. Fryslân is wereldkampioen circulaire economie. Ook in onze gemeente willen we van die kennis profiteren en zorgen dat onze provincie aan de top blijft staan. Dit kan door te zorgen dat bedrijven de overstap naar de circulaire economie maken. De raad vraagt het college om dit concreet te maken. Circulariteit bespaart grondstoffen en uiteindelijk ook kosten. Niet voor niets zijn we lid van de Vereniging Circulair Friesland.

Het versterken van de lokale economie kan door het gebruik van korte ketens te bevorderen: beperk het aantal schakels tussen boer en consument. We zetten in op lokaal voedsel en lokale producten, bijvoorbeeld door aan boerderijwinkels ruimte te bieden. Dit sluit aan bij onze behoefte om de economie in balans te brengen met ecologie.

Maatschappelijk rendement

Preventie en gezondheid zijn belangrijke voorwaarden voor economische groei. Economie is meer dan financieel rendement. Het gaat ook om maatschappelijk rendement en de sociale component. Werk en maatschappelijk meedoen dragen bij aan het welzijn en welbevinden van onze inwoners. Het is daarmee goed voor de gezondheid en beperkt zorgkosten.

We stimuleren dat jongeren in hun eigen omgeving aan het werk kunnen. Dat kan door te zorgen dat er meer stages en studieprojecten in de eigen gemeente te vinden zijn. Met de gemeentelijke organisatie als voorbeeld.

Verder ontwikkelen

Maar we kijken niet alleen naar de lokale economie. We haken aan bij ontwikkelingen om ons heen, die ervoor zorgen dat we onze economie samen verder kunnen ontwikkelen en dat we meer rendement halen uit die samenwerkingen. Daarbij gaat het om initiatieven als Blue Delta, de Economic Board Fryslân en Europapact.

Bestaande relaties intensiveren we. Een belangrijk uitgangspunt voor samenwerking is de vraag op welke wijze inwoners hiervan profiteren. Hierin ligt ook een rol voor de burgemeester en de wethouders om regionale en ruimere verbanden te verkennen en na te gaan wat past bij de ontwikkeling die van belang is voor onze economie. Zo kunnen we de innovatie versterken en inzetten op bedrijven die een aanvulling zijn op wat Tytsjerksteradiel te bieden heeft. Dit laatste geldt ook voor bedrijven die werk bieden aan mensen met afstand tot de arbeidsmarkt.

Nieuwe economische motor

Wat betreft bedrijfslocaties zien we in de ontwikkeling van het gebied bij Quatrebras een nieuwe economische motor. We willen daarnaast meer inzetten op economische ontwikkeling op terreinen die aan het water liggen. Locaties voor natte bedrijvigheid zijn schaars. De mogelijkheden die we daarvoor hebben, willen we optimaal benutten.

Waar in een dorp behoefte is aan een supermarkt, kijken we constructief mee in hoeverre dit via ons ruimtelijk beleid mogelijk te maken is. Van belang daarbij is dat we onze bestaande supermarkten behouden, vooral op momenten dat die dreigen te verdwijnen.

Minder geur- en geluidhinder

Bij een gezonde woonomgeving hoort ook het beperken van hinder. Wij willen graag inzetten op het laten afnemen van de huidige geur- en geluidsproductie van bestaande bedrijven. Waar het om bedrijven gaat waarvoor de provincie de vergunningen verstrekt, pleiten we er actief voor om geur en geluidsproductie te laten afnemen.

De veiligste gemeente

Tytsjerksteradiel behoort al jaren tot de veiligste gemeenten van Fryslân en daarmee van Nederland. De raad wil dit ook de komende jaren zo houden. Dat is van groot belang voor de inwoners. Hierbij gaat het zowel om het gevoel van veiligheid in de eigen woonomgeving als om verkeersveiligheid en digitale veiligheid.

Wat betreft het veiligheidsgevoel zien we dat niet alles op te lossen is met buitengewone opsporingsambtenaren (boa's). Toezicht op straat is maar een deel van hun takenpakket. De gemeente gaat daar over de veiligheid op straat. Van oudsher hoort dit thuis bij de politie, in het bijzonder bij de wijkagent. Waar die het aanspreekpunt en het wakend oog op straat hoort te zijn, zien we die nu te weinig. Wat de oorzaak daarvan ook is, daar willen we verandering in. Zichtbaarheid van de wijkagent kan preventief werken en overlast beperken. We starten zelf een lobby richting de Rijksoverheid om te zorgen dat we weer meer blauw op straat zien. Ook willen we graag dat onze burgemeester hierover in gesprek gaat met zijn gesprekspartners in de driehoek burgemeester – politiechef – officier van justitie.

Hierdoor kunnen de boa's zich blijven richten op hun gemeentelijke taken.

Om de veiligheid te verbeteren, vragen we iedereen vanuit zijn verantwoordelijkheid een bijdrage te leveren. We leggen de nadruk op preventie. Niet alles is dicht te regelen op het gebied van veiligheid, maar we kunnen er in het belang van onze inwoners wel onze gezamenlijke verantwoordelijkheid van maken. Op die manier blijft Tytsjerksteradiel één van de veiligste gemeenten.

Verkeersveiligheid

Een ander onderdeel is de verkeersveiligheid. Ook dat zien we als een gezamenlijke verantwoordelijkheid, waarbij we onze inwoners actief aanmoedigen om snelheidslimieten na te leven. Kwetsbare verkeersdeelnemers – van jong tot oud – moeten zich veilig voelen in het verkeer. Binnen de bebouwde kom willen we de snelheid beperken wanneer dat nodig is voor veiliger verkeerssituaties. Bij herinrichtingen en groot onderhoud passen we de weg hierop aan als dit nodig is. Dit kan bijvoorbeeld bij scholen, winkelgebieden of ouderenhuisvesting.

Op dezelfde praktische wijze verbeteren we bij onderhoud of reconstructies ook de verlichting in het buitengebied. We hechten aan de donkerte buiten de bebouwde kom. Dat is van belang voor de natuur. Toch kan er hier daar behoefte zijn aan meer verlichting om de veiligheid voor fietsers te dienen. Dat realiseren we dan door de donkerte zo min mogelijk te verstoren. Bijvoorbeeld met hulp van bewegingssensoren of reflectoren.

Digitale veiligheid

Digitale veiligheid is van steeds groter belang. De toenemende digitalisering biedt grote voordelen, maar maakt ook kwetsbaar. Veel gegevens zijn online terug te vinden. Bij datalekken ontstaat het risico dat oplichters en andere criminelen de gegevens misbruiken. Inwoners en ondernemers wijzen we op de risico's hiervan. Als gemeente nemen we onze verantwoordelijkheid door te zorgen dat we digitale gegevens correct en veilig opslaan. We willen aandacht besteden aan het voorlichten van inwoners over de risico's van de toenemende digitalisering en de gevaren van datalekken en hoe die te voorkomen zijn.

Elk dorp krijgt er huizen bij

De behoefte aan passende woonruimte in Tytsjerksteradiel stijgt. Er komen meer kleinere huishoudens en de bevolking groeit. Vooral netcongestie en gebrek aan strategische ambtelijke capaciteit remmen de huizenbouw. Tegelijk zien we volop mogelijkheden om aan de woningbehoefte te voldoen. Bovendien op de ruim 800 woningen die reeds zijn gepland of gerealiseerd, voegen we het voornemen toe om de komende vier jaar nog eens 400 huizen erbij te realiseren. Die 1200 woningen zijn voorlopig voldoende om aan de woningbehoefte te voldoen, al monitoren we die vraag de komende periode continu.

Dit doen we door de denkkraft uit deze dorpen te gebruiken. De inwoners van de dorpen weten zelf goed waar mogelijkheden liggen voor nieuwbouw of herbestemming. We actualiseren de woon- en leefbaarheidsagenda uit 2023 en maken concrete plannen per dorp. Om inwoners van de dorpen te inspireren gaan we nieuwe samenwerkingen aan en betrekken we ook professionals van buiten. Hierdoor kun je inwoners en ambtelijke organisatie enthousiast maken voor nieuwe, innovatieve woonvormen.

Sociale huur

Het streven is dat elk dorp er woningen bij kan krijgen. Dit is nodig om aan de vraag uit dorpen te voldoen en voor de leefbaarheid en voorzieningen in die dorpen. De woningen passen bij de uitgangspunten van de Wet versterking regie volkshuisvesting: voldoende betaalbaar, voldoende sociale huur bij nieuwbouw. Het betekent dat het uitgangspunt is dat er in elk dorp sociale huurwoningen bij komen, vooral voor jongeren. Als bestaande woningcorporaties die niet willen bouwen, zoeken we nieuwe verbanden of overwegen we de woningen zelf te laten bouwen. We kunnen dan zelf de regie houden. Bij voorkeur nemen we niet de rol van verhuurder over.

Creativiteit

Dit past bij de prettig eigenwijze manier waarop we de woningmarkt tegemoet treden. We verbreden het woningaanbod en geven meer vrijheid voor de invulling van kavels. Met ruimte voor een groep vrienden die samen op een kavel meerdere huizen willen zetten. Of tiny houses, woningsplitsing, flexwoningen, drijvende woningen, kangoeroewoningen, tijdelijke woningen, woonhofjes, etcetera.

We komen met een proef om deze periode één of meerdere van deze woonvormen van de grond te krijgen. Om deze proef uit te voeren krijgt het college de ruimte om hier innovatief mee aan de slag te gaan en de experimenteerruimte optimaal te benutten.

Eigenaren van leegstaande panden en boerderijen activeren we om hun bezit geschikt te maken voor bewoning.

Het doel is om alle doelgroepen in onze gemeente beter te bedienen: eenpersoonshuishoudens, ouderen en uiteraard ook jongeren. Daarnaast nemen we onze wettelijke verantwoordelijkheid voor de huisvesting van statushouders.

We trekken de gemeente in

Bij deze aanpak hoort een creatieve wijze om de mogelijkheden in onze gemeente onder de aandacht te brengen. We trekken de gemeente in om inwoners mee te geven wat de mogelijkheden zijn en om nieuwe ideeën op te doen.

We treden in overleg met andere gemeenten, organisaties en bedrijven en wisselen onze ideeën uit om de woningmarkt van het slot te halen.

Verder op de duurzame weg

We gaan verder op de weg om onze energievoorziening duurzamer te maken. We willen de energievoorziening vergroenen en gebruikmaken van duurzame bronnen in onze eigen omgeving. Daar moet iedereen aan kunnen meedoen en iedereen van kunnen profiteren. Ook voor wat betreft het laten aanhaken van mensen die dit anders niet kunnen opbrengen.

Groenere energievoorziening

Nieuwe landelijke duurzaamheidsmaatregelen pakken we vroegtijdig en voortvarend op. Met meerdere lokale inwonersinitiatieven leveren we al een belangrijke bijdrage aan groene energievoorzieningen. Die stroom willen we vooral zelf gebruiken. We streven er naar dat die energie niet wegglijpt naar andere delen van het land.

Het belang om meer zelfvoorzienend te zijn is de afgelopen jaren alleen maar toegenomen door de conflicten in de wereld. Zelfvoorzienendheid door groene stroomopwek is goed voor mens, natuur en portemonnee en maakt ons minder afhankelijk van mondiale ontwikkelingen en daarbij behorende prijsstijgingen en afname van beschikbaarheid.

Dorpsmolens op zee

Om onze inwoners te laten profiteren van duurzame energie, maken we ons sterk voor het concept van dorpsmolens op zee. Dit zijn windmolens waarin dorpen, wijken en lokale coöperaties kunnen participeren. Het maakt inwoners mede-eigenaar, waardoor zij een deel van de opbrengsten krijgen. Dit is nu wettelijk nog niet mogelijk. Via ons netwerk in Den Haag en Brussel pleiten we voor ruimte in wet- en regelgeving. Tegelijk onderzoeken we samen met partners welke vormen van participatie nu al mogelijk zijn. Zo versterken we onze energie-onafhankelijkheid en verbinden we de energietransitie met de kracht van onze gemeenschap. We wachten niet tot het mag, we werken eraan dat dit kan.

Lokale opslag

Daarnaast is het een middel om de netcongestie tegen te gaan. Hiervoor zijn nog wel stappen nodig. Het komt voor dat mensen hun zonnepanelen niet kunnen gebruiken als netbeheerder Liander ze vanwege congestieproblemen afschakelt. We willen toe naar de mogelijkheid dat we op die momenten de stroom kunnen aftappen voor lokaal gebruik of lokale opslag in zogeheten Smart Energy Hubs. Dit vraagt onder meer overleg en afstemming met de netbeheerder. Onder lokaal gebruik verstaan we gebruik in de eigen gemeente.

Deze aanpak stimuleert de opwek van lokale energie in plaats van dat de kans op afschakeling deze ontmoedigt. Bovendien zien we de komst van Smart Energy Hubs als stap om netcongestie tegen te gaan, terwijl overbelasting van het elektriciteitsnetwerk nu één van de grootste obstakels is voor woningbouw en uitbreiding van bedrijvigheid.

Hoogspanningstracés

De plannen voor de noodzakelijke uitbreiding van het hoogspanningsnet moet Tytsjerksteradiel zo weinig mogelijk schaden. Waar mogelijk moeten dergelijke kabels ondergronds gaan, over een enkel tracé. De komst van nieuwe hoogspanningskabels mag er niet voor zorgen dat we de stroom die we lokaal opwekken zien verdwijnen naar elders. Van het besluit dat zo'n nieuwe kabel door ons gebied loopt, moeten we juist profijt hebben door te zorgen dat we de stroom kunnen gebruiken voor ontwikkelingen in onze gemeente. Een hoogspanningsstation in Fryslân is hierbij een voorwaarde voor het toestaan van een 380kv-trace.

Deelvervoer

De initiatieven die voor deelvervoer ontstaan zijn, stimuleren we. Waar deze van onderop tot stand komen, faciliteren we dit.

We zetten ons in voor OV-verbindingen in onze gemeente, met name in kleinere dorpen.

Dubbelspoor

Een dubbelspoor tussen Groningen en Leeuwarden met gebruik van elektrische treinen zal een belangrijke stimulans zijn om meer gebruik te maken van openbaar vervoer. Het verkort de reistijd tussen beide steden aanzienlijk. We gaan het realiseren hiervan actief bij de instanties onder de aandacht brengen die hiervoor verantwoordelijk zijn.

Meer ontmoetingen, meer verbinding

Ontmoetingsplekken hebben een centrale rol in onze dorpen. Ze zorgen voor contact, verbinding en gemeenschapszin. Dat willen we zo houden, ook in plaatsen waar het café of de school is verdwenen. Dorpshuizen, multifunctionele accommodaties en kerken kunnen die rol behouden of overnemen. We willen zorgen dat ons maatschappelijk vastgoed op orde is.

Dit vraagt geregeld kostbare investeringen, die we weloverwogen willen doen. Aan de hand van een op te stellen investeringsagenda willen we daarover integrale afwegingen maken.

Tegelijk mag daarbij niet uit het oog worden verloren wat de maatschappelijke meerwaarde is van een ontmoetingsplek. Het biedt mogelijkheden om functies te combineren als dit bijdraagt aan de leefbaarheid, door bijvoorbeeld het onderwijs en sport erin onder te brengen. Dat maakt het mogelijk om het vastgoed te verduurzamen. Waardoor we niet alleen bijdragen aan onze verduurzamingsopgave maar tegelijk de exploitatiekosten omlaag kunnen brengen. Dat laatste is eveneens van groot belang. Want maatschappelijk vastgoed neerzetten is één ding, zorgen dat de exploitatie langjarig op orde is, is vaak minstens zo uitdagend.

Maatschappelijk vastgoed

De gemeente actualiseert de uitgangspunten hoe we omgaan met ons maatschappelijk vastgoed. Dit zorgt voor een gemeentebreed plan voor het maatschappelijk vastgoed en het integrale huisvestingsplan (IHP) voor het onderwijs. Deze uitgangspunten willen we in 2026 in de raad bespreken samen met de op te stellen investeringsagenda. Daarbij betrekken we het beleid 'Kansrijk opgroeien'. Het moet de helderheid opleveren hoe het onderwijs de komende jaren geregeld is. Dat inwoners weten wanneer de voorzieningen in hun dorp aan de beurt zijn. Dat daarnaast helder is welke investeringen op welke momenten nodig zijn en hoe dit allemaal is op te brengen.

Concentratie van voorzieningen is hierbij geen doel op zich. Waar het dorpscafé nog volop draait, gaan we dat uiteraard niet beconcurreren. Publieke voorzieningen in de dorpen proberen we zoveel mogelijk te ontzien van lokale belastingen.

Groene schoolpleinen

Via het IHP Onderwijs willen we bevorderen dat er schoolpleinen komen met meer groen en meer voorzieningen om te sporten en te bewegen. Scholen zijn een belangrijke partner om onze inwoners verder in beweging te krijgen.

Onderwijs

Tytsjerksteradiel heeft in vergelijking met het Nederlands gemiddelde meer praktisch opgeleide inwoners. Praktijkgericht beroepsonderwijs is enorm belangrijk. Hier leiden ze jongeren op tot metselaars, installateurs en zorgverleners – mensen die we keihard nodig hebben. Praktijkgericht beroepsonderwijs biedt kansen voor bedrijven om aan geschikt personeel te komen en biedt jongeren de mogelijkheid om in eigen omgeving aan werk te komen. De mogelijkheden hiervoor willen we verder aanmoedigen, onder meer door aan te sluiten bij de samenwerking die al bestaat tussen Firda en bedrijven. Wij vinden dit mede van belang vanwege onze regisserende rol in lokale aanpak van basisvaardigheden onder inwoners. De gemeentelijke contactpersoon kan hierbij partijen bij elkaar brengen.

Drietaling onderwijs – Nederlands, Fries en Engels – willen we stimuleren in het basisonderwijs en op de voorschoolse educatie. Dit kan door scholen actief te wijzen op de financiële mogelijkheden die hiervoor vanuit bestaande voorzieningen te benutten zijn.

Niemand tussen wal en schip

De gemeenschap vormen we met z'n allen. Iedereen moet daaraan kunnen meedoen. Maar niet iedereen doet mee. Dat kan verschillende oorzaken hebben. Steeds meer mensen in onze gemeente voelen zich weleens eenzaam. Dit geldt volgens Planbureau Fryslân al voor bijna de helft van onze inwoners. Er zijn inwoners die geen aansluiting vinden op de arbeidsmarkt. Anderen hebben mentale of fysieke gezondheidsklachten of kampen met schulden of andere problematiek.

Preventie

We zien het mede als de verantwoordelijkheid van de gemeente om mensen te helpen die tussen wal en schip raken en te voorkomen dat ze daar belanden, wat hun leeftijd of afkomst ook is. De hulp hoeft de gemeente niet altijd zelf te bieden. Die kan ook komen van burenen, familieleden, verenigingen of andere organisaties. De gemeente kan die hulp ondersteunen.

Burenhulp, vrijwilligers, informele zorg en mantelzorg dragen eraan bij dat mensen kunnen aanhaken. Die inzet vinden wij van groot belang en vormt een van de pijlers van onze gemeenschap. Dat willen we als gemeente verder bevorderen.

Vernieuwingen

In het sociaal domein vindt een grotere verandering plaats. Om te voldoen aan alle nieuwe

wetten en richtlijnen is een nieuwe blik nodig. Dit vraagt een nieuwe visie van de gemeente en een aanpak. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om zaken als valpreventie, gebruik van moderne sensoren en technieken om wonen met zorg te vergemakkelijken, vernieuwingen op het gebied van beweging, mentale gezondheid, voeding en diëtiëk. Deze visie koppelen we aan andere gemeentelijke zaken.

De andere kant is dat we ons sociale zorggeld wel willen besteden waar dit echt nodig is. Dit vraagt een aanpak waarbij we nagaan of een eigen bijdrage mogelijk is, zodra de wet dit toestaat.

Actieplan basisvaardigheden en laaggeletterdheid

Door middel van een actieplan willen we de basisvaardigheden van onze inwoners vergroten en laaggeletterdheid tegengaan. Het kan mensen uit hun isolement halen. Wie in de bijstand zit, willen we om dezelfde reden activeren: nagaan welke bijdrage ze nog wel naar vermogen kunnen leveren aan onze maatschappij. Als mogelijke opstap om uit de bijstand te komen. Dat gaan we na vanuit een hulpaanbod. Want ook hier geldt het vertrouwensprincipe: we gaan er vanuit dat mensen tegen hun wil in de bijstand zijn beland.

Vroegsignalering

Waar dat mogelijk is, proberen we samen met maatschappelijke partners als scholen, sportverenigingen, culturele organisaties, welzijnsorganisaties, woningbouwcorporaties en energiebedrijven vroegtijdig na te gaan of iemand hulp nodig heeft. Met daarna de stappen die we kunnen zetten om de neerwaartse spiraal te voorkomen. Dit kan door participatietrajecten aan te bieden. Ook hier kan preventie van grote betekenis zijn.

We willen binding houden. Iedereen die het moeilijk heeft, laten aansluiten in de mienskip. Alert zijn - bijvoorbeeld met hulp van zogeheten 'omtinkers' - in onze dorpen op signalen dals mensen in een isolement raken, door ze bij activiteiten te blijven betrekken. Een wekelijks bakje koffie op vaste tijden in groepsverband kan wonderen doen.

Jeugdzorg

De drempel voor jongeren om hulp te krijgen en om hen hulp aan te bieden, moet zo laag mogelijk zijn. Daar moet de gemeentelijke hulp en de regierol die de gemeente speelt op ingericht zijn. Een plaats op een wachtlijst is al een signaal dat er geregeld contact moet zijn over de hulpvraag en de urgentie.

Jongeren moeten zorg kunnen houden als ze de achttienjarige leeftijd bereiken. Want waar de zorg dan wettelijk stopt, geldt dat meestal niet voor hun problematiek. We willen ze niet aan hun lot overlaten. Vandaar dat er dan een soepele overgang moet zijn naar de 18+-zorg. Bij de aanbesteding van die zorg leggen we dit als een duidelijke eis neer bij de aanbieders.

Met schoolmaatschappelijk werk, gebiedsteams en jongerenwerkers in scholen lopen succesvolle proeven. De resultaten zijn goed, de jeugd vraagt om deze aanpak en het is ingebed in de scholen. Vandaar dat we voor het einde van de proefperiode weten dat we hiermee verder willen. Het betekent dat we dit structureel willen financieren.

We vinden dat ouders - waar mogelijk - een belangrijke rol hebben bij het onderkennen en verhelpen van lichte problematiek bij jongeren.

De verleidingen voor jongeren zijn ongekend groot. Voordat ze er erg in hebben, kunnen ze - online - in de schulden belanden, met alle gevolgen van dien. Ook dat willen we tegengaan, bijvoorbeeld via het coachen van jongeren in geldzaken.

We gaan nog meer aandacht besteden aan voorlichting (binnen het onderwijs) over de risico's van roken, vaperen en drugsgebruik en alcohol. Preventie en terugdringen van het gebruik zijn hierbij belangrijke uitgangspunten.

Armoede

Ook in onze gemeente is sprake van armoede. We zetten in op preventie en vroegsignalering. Het vastgestelde beleid zetten we voort. Om mensen op bijstandsniveau op weg te helpen, onderzoeken we of ze een openbaar vervoerspas kunnen krijgen. We kijken eveneens hoe ze makkelijker toegang tot verenigingen kunnen krijgen.

Niemand tussen wal en schip

Taal en cultuur steviger geworteld

Taal en cultuur zijn onlosmakelijk verbonden met onze gemeenschap. Ze dragen bij aan het welbevinden van onze inwoners. Het Fries is geworteld in onze gemeente. Dat willen we verder versterken, zodat we vooroplopen bij het gebruik van het Fries, vooral op praktische wijze. Niet alleen in woord maar ook in andere onderdelen van de Friese cultuur, zoals het stimuleren van Friese sporten in het onderwijs. De nieuwe beleidsnotitie Cultuur en Fries die in 2026 verschijnt, is hiervoor de leidraad.

Oefenruimtes

We blijven investeren in cultuur. Dit kunnen we ook doen door bijvoorbeeld te zorgen voor meer oefenruimtes voor amateurkunst, zodat ze daar kosten op besparen. Zo zoeken we creatief naar mogelijkheden dat iedereen zijn culturele hobby kan blijven uitoefenen.

Cultuur en zorg

Cultuur zorgt voor leefbaarheid. Wij ondersteunen lokale initiatieven, verenigingen en festivals. Kunst en cultuur dragen aantoonbaar bij aan mentale gezondheid, zingeving en het verminderen van eenzaamheid. Wij willen daarom dat het cultuurbeleid zich ook richt op Wmo- en preventiebeleid. Dit doen we door onder andere samenwerking te stimuleren tussen instellingen voor cultuur en zorg en welzijn en het ondersteunen van laagdrempelige culturele activiteiten in wijken en dorpen.

Bibliotheken

De bibliotheek doet veel meer dan boeken uitlenen en levert een belangrijke bijdrage aan de cultuur en het welzijn van onze inwoners. Bij de verdere ontwikkeling van bibliotheken staat het bij elkaar brengen en het vergroten van kennis en basis- en leesvaardigheden centraal. Ook hier kijken we hoe

we op de juiste locaties tot meer ontmoetingen kunnen komen en hoe de bibliotheek een rol kan spelen op locaties waar al veel mensen komen.

Erfgoed

Bij het herbestemmen van gebouwen kijken we eveneens wat een nieuwe functie kan zijn voor leegstaande kerken en andere gebouwen die we als waardevol erfgoed waarderen. We streven naar een goede kwaliteit van ons erfgoed. Met de aanpak van het gemeentelijk bezit dat onder erfgoed valt als gidsend voorbeeld.

Sport en bewegen als basis

Sport en bewegen vormen een essentieel en onmisbaar onderdeel van onze maatschappij. Het draagt niet alleen bij aan het fysieke gestel, maar ook aan de mentale gezondheid en aan de sociale betrokkenheid in de maatschappij. Sporten en bewegen zorgen voor ontmoetingen, kunnen mensen uit hun isolement halen. Ze voorkomen maatschappelijke kosten en stimuleren de economie. Het maakt ons op allerlei manieren weerbaarder. De preventieve werking van sport en beweging is aanzienlijk, daarom willen we daarin investeren. Vandaar dat het van belang is sport en bewegen goed te verankeren op alle terreinen van de gemeente waar dit een rol speelt.

Bovendien hebben we een omgeving die zich uitstekend leent om in te bewegen. Hardlopen, roeien, zeilen, fitness, fietsen, wandelen: je hoeft er niet de gemeentegrens voor over. Op allerlei manieren willen we stimuleren om in eigen omgeving te bewegen. Zodat de fysieke, mentale en sociale gezondheid van onze bevolking hiervan profiteert.

Sporten in openbare ruimte

Het vraagt van onze kant dat we zorgen dat de openbare ruimte optimaal te gebruiken is voor sporten en bewegen. Dat we zorgen voor meer hardlooproutes, sporten in de natuur, fitnessmogelijkheden en andere voorzieningen die ongeorganiseerd sporten aanmoedigen. Experimenten om sporten en bewegen aan te moedigen pakken we op zonder te verzanden

in een enorme papierwinkel. Daar hoort ook het multifunctioneel gebruik van sportzalen en andere publieke voorzieningen bij.

Investeren in sportverenigingen en -faciliteiten

We willen lokale sportclubs behouden en zorgen dat de georganiseerde sportverenigingen over goede accommodaties beschikken. Met name de buitensportvelden hebben te lijden onder bijvoorbeeld de gevolgen van klimaatveranderingen en intensiever gebruik. Dit vraagt investeringen in de kwaliteit van die sportvelden. Aan de hand van een op te stellen investeringsagenda willen we daarover integrale afwegingen maken.

Preventie

Preventie heeft alleen effect als mensen deelnemen, dat vraagt activatie. We werken intensief samen met allerlei partners aan meer (meetbare) deelname van allerlei doelgroepen. Van jong tot oud, van kinderen tot werkenden. Om het aantal ontmoetingen en sporters en bewegers te vergroten, bevorderen we combinaties waar onderwijs en senioren samenkomen. Mensen met een beperking moeten meer mogelijkheden hebben om te sporten en in meer disciplines. We merken dat dit in de coronatijd verminderd is en daarna onvoldoende is teruggekeerd.

Eenduidige visie voor 2050

De Friese paradox zien we ook in onze gemeente terug. Inkomens mogen hier misschien lager liggen dan het landelijk gemiddelde, inwoners van Tytsjerksteradiel voelen zich thuis en gelukkig in hun gemeente. Deze Friese paradox staat in onze gemeente onder druk, terwijl we dit gevoel de komende decennia willen behouden. Dat vraagt om een visie richting 2050 hoe we dat gaan doen. Wat voor gemeente willen we zijn? Hoe behouden we het welzijn van de inwoners? Hoe zorgen we dat dit ook gaat gelden voor wie zich eenzaam of minder gelukkig voelt? Hoe vangen we de vergrijzing op? Hoe kan de gemeente ondersteunen in de ontwikkeling tot een bloeizone?

Voor die visie hoeven we niet van voren af aan te beginnen. Er liggen al voldoende documenten. Van omgevingsvisie tot participatievisie en de data van Planbureau Fryslân over Tytsjerksteradiel. Die brengen we bijeen. Mede op basis hiervan komen we tot een eenduidige visie voor 2050. Waar iedere inwoner van onze gemeente zich in moet kunnen herkennen. Met de burgemeester is bij zijn aanstelling afgesproken dat hij bij het opstellen van de visie een belangrijke rol heeft. Deze visie willen we eind 2027 gereed hebben, na afstemming met onze inwoners.

Die visie in combinatie met een missie en strategie moet duidelijk maken wat de rollen en taken van de gemeente zijn voor de komende jaren en wie hiervoor de samenwerkingspartners zijn.

Toegankelijke dienstverlening

De gemeente vormen we met ons allen: inwoners, bedrijven en organisaties. Iedereen willen we het gevoel geven dat hij of zij zich vertegenwoordigd voelt en kan meepraten. Voor iedereen moet de gemeente een bondgenoot zijn. Onze dienstverlening hoort daar op aan te sluiten. We gaan meer uit van vertrouwen richting onze inwoners, bedrijven en organisaties en minder van regels. Van nee tenzij maken we ja mits.

Regelvermaler

In Tytsjerksteradiel gaan we uit van vertrouwen. Soms zijn regels wel nodig. Dat willen we wel zo veel als mogelijk beperken. Daarom gaan we als proef de regelvermaler toepassen. We kijken dan ook naar overbodig beleid én het versimpelen van gemeentelijke processen. Mocht dit succesvol blijken dan willen we dit vaker gaan doen. Nieuw beleid ontwikkelen we met zo weinig mogelijk regels.

Jongeren

We willen inwoners beter betrekken bij de gemeente en een betere relatie opbouwen. Ook door jongeren vaker een stem te geven. Bij beleidsstukken gaan we in gesprek om na te gaan welke gevolgen deze hebben voor jongeren. Zij vormen nu een onderbelichte groep en krijgen onvoldoende een eigen stem. Terwijl we de positieve trend zien dat zich inmiddels meer jongeren vestigen in onze gemeente dan er vertrekken. Dat moedigen we verder aan.

Dit kan via het aanscherpen van activiteiten die er nu zijn: de jaarlijkse samenwerking met Tienskip en het inschakelen van ProDemos voor het tweejaarlijks organiseren van Democracy. We onderzoeken daarnaast wat er nog meer mogelijk is om de betrokkenheid van jongeren te vergroten, bijvoorbeeld door het instellen van een jongerenraad of een kinderburgemeester. Evenementen voor met name jongeren tot 18 jaar willen we toegankelijker maken. Dit kan bijvoorbeeld door een feesttent

die ergens al staat, langer te gebruiken en daar activiteiten voor de jeugd te laten organiseren. Dat brengt de drempel en de kosten voor dergelijke evenementen omlaag. Bij de vergunningverlening voor evenementen zal de gemeente dit stimuleren.

Overnemen

Bij activiteiten en beleid dat de gemeente in gang zet, geven we in raadsvoorstellen nadrukkelijker aan dat inwoners, bedrijven en organisaties de uitvoering van de gemeente mogen overnemen als ze denken dat ze dit beter of voordeliger kunnen. Dit 'right to challenge' kan de betrokkenheid van de gemeenschap verder vergroten.

Fries

Uiteraard hebben we een warm hart voor de Friese taal. Het is de taal waarin veel inwoners zich het liefst uitdrukken en zich bij thuis voelen. Die taal gebruiken we natuurlijk ook in de gemeentelijke communicatie en op het gemeentehuis, onderling en in het verkeer met de inwoners. Dat doen we vaker en op praktische wijze.

Ook hechten we aan begrijpelijke taal in het Nederlands. Bij voorkeur gebruiken we voor uitingen in het Nederlands en Fries het B1-taalniveau: eenvoudige taal die 80 procent van de bevolking begrijpt.

Inkoop

Producten of diensten die de gemeente nodig heeft, betrekken we het liefst van lokale leveranciers. Hoe lokaler, hoe beter. Onder lokaal verstaan we aanbieders uit Tytsjerksteradiel of de aangrenzende gemeenten. We hechten eraan dat we duurzaam inkopen. Dat we spaarzaam omgaan met grondstoffen en geld en dat we in eerste plaats bewust nagaan of we materiaal kunnen hergebruiken. Het accent ligt op circulair inkopen.

Financieel verantwoord investeren

Tytsjerksteradiel staat aan de vooravond van belangrijke investeringen. In onderwijshuisvesting, multifunctionele centra, voornemens uit het raadsprogramma en verduurzaming van gemeentelijke panden. Al die plannen brengen we eind 2026 samen in een investeringsagenda.

Tegelijk willen we nog dit jaar scherper inzicht in de begrotingen voor de komende jaren krijgen. Wat kunnen we nu echt van het Rijk verwachten? Hoe kunnen we scherper begroten? Wat voor mogelijkheden er op grond van de ingezette heroriëntatie voor de gemeente zijn om geld te besparen of extra inkomsten aan te boren. We zorgen dat die duidelijkheid over begrotingen en heroriëntatie er is op het moment dat de investeringsagenda verschijnt. Dan kunnen we plannen uit de investeringsagenda en financiering uit de begrotingen aan elkaar koppelen. Tot die tijd zetten we geen onomkeerbare stappen met betrekking tot omvangrijke investeringen.

Zoals het nu staat, kent de gemeente alleen aan het begin van de raadsperiode 2026-2030 een jaar met een sluitende begroting. Terwijl we het liefst deze hele raadsperiode een gezonde financiële huishouding zien ontstaan. Maar dat is geen vanzelfsprekendheid. Na 2027 zien we een tekort. Boven ons hoofd hangt een bezuiniging van de Rijksoverheid op het gemeentefonds. Die is doorgeschoven van 2026 naar 2028. Zoals het nu staat, levert dat de gemeente vanaf 2028 een jaarlijks nadeel op van enkele miljoenen euro's. Zonder ingrijpen kleuren we dan elk jaar in het rood, terwijl de begroting al onder druk staat.

Op grond van hoe de verwachtingen nu zijn, de heroriëntatie en de wensen die er voor onze inwoners leven, willen we in ieder geval in 2027 en 2028 een sluitende begroting. Maar dat is op dit moment voor de jaren erna geen vanzelfsprekendheid. Voor de zomer van 2027 beoordelen we of we de begroting na 2028 sluitend kunnen krijgen. We willen nu niet onnodig pijnlijke bezuinigingen doorvoeren door te vroeg financieel op de rem te trappen, terwijl later blijkt dat dit niet nodig was.

Bovendien kunnen we een eventueel tekort voor een korte periode dempen uit onze reserves. Tytsjerksteradiel kent voldoende reserves maar die zijn grotendeels niet vrij te besteden of bestaan uit stenen en beton. De terugval in 2028 – ook wel het ravijnjaar genoemd – kunnen we mede door nationale en provinciale begrotingsregels niet volledig of langjarig uit onze reserves dekken. Door kritischer naar onze taken, uitgaven en inkomsten te kijken, moeten we zien hoe we het verwachte begrotingsgat kunnen voorkomen of dichten.

Voor een zelfstandige gemeente als Tytsjerksteradiel is het noodzakelijk om goed grip te houden op de financiën. We zorgen ervoor dat we onder repressief toezicht blijven vallen. Hier zetten we op in en houden financieel het stuur zelf stevig in handen. Zonder risico op provinciaal preventief

toezicht met provinciale sturing en daardoor minder gemeentelijke vrijheid bij besteding van ons geld.

Lobby

Tegelijk ondersteunen we de lobby vanuit de Vereniging van Nederlandse Gemeenten richting het Rijk om af te zien van de bezuiniging op het Gemeentefonds en daarmee het ravijnjaar te voorkomen. Snijden in gemeentelijke budgetten gaat niet zonder dat de inwoners dit voelen en merken. Terwijl we als overheden juist onze inwoners zo goed mogelijk willen bedienen.

Per onderwerp kijken we waar we geld voor krijgen. Als dat geld ontbreekt, kaatsen we de bal terug naar de partij die deze bij ons neerlegde. Bij Rijkstaken horen Rijksknaken. Deze bepalen in de basis financieel de kaders, totdat de gemeenteraad expliciet anders besluit. Of zover er contractueel al andere verplichtingen zijn.

We willen meer aanspraak maken op provinciale, landelijk en Europese subsidies. Waar nodig maak we onze plannen kansrijker hiervoor.

Gratis parkeren

Voor Tytsjerksteradiel blijft gratis parkeren een belangrijk onderdeel van de gastvrijheid. Vandaar dat invoering van betaald parkeren geen optie is bij de zoektocht naar extra financieringsbronnen.

Werkwijze van de raad

De gemeenteraad toont met dit raadsprogramma dat door vertrouwen er goede samenwerkingen ontstaan. Dit leidt tot snellere, betere en breed gedragen besluiten die bijdragen aan de mienskip van Tytsjerksteradiel.

Het raadsprogramma is door alle partijen opgesteld, voordat er over een coalitievorming gesproken is. Bij geen enkel onderwerp is door een fractie een minderheidsstandpunt ingenomen.

Relatie met coalitieakkoord

Na dit raadsprogramma start de vorming van een coalitie dat met een coalitieakkoord komt. Alle onderwerpen in dat akkoord moeten eigenlijk hun basis hebben in het raadsprogramma. Waar dit niet het geval is, beargumenteerde het college dit in een startnotitie over het betreffende onderwerp, die de raad bespreekt.

Een uitzondering vormen de lopende zaken, die ook al onder het vorige college speelden. In het overdrachtsdocument dat de raad gekregen heeft, zijn deze dossiers terug te vinden.

Het coalitieakkoord zal voornamelijk verdieping van het raadsprogramma bevatten.

Basis van vertrouwen

De raadsfracties werken samen op basis van vertrouwen. Niet alles is van tevoren in regels en afspraken vastgelegd. We geven elkaar de ruimte en spreken elkaar er op respectvolle wijze op aan als we het onderling niet eens zijn. Eens in de zoveel tijd houden we elkaar de spiegel voor. In het presidium bespreken we de gang van zaken tijdens de laatste raadsvergadering.

Tweemaal per jaar kijken we onder voorzitterschap van de burgemeester naar de voorbije en komende raadsperiode.

Relatie met college

College en raad treffen elkaar eveneens tweemaal per jaar om te reflecteren. Waarbij ook de ambtelijke organisatie vertegenwoordigd is.

Over gevoelige kwesties informeert het college de raad zo vroeg mogelijk. Onaangename verrassingen voorkomen we over en weer.

De raad ziet graag dat het college zoveel mogelijk gebruik maakt van startnotities. Daarin is mogelijkheid voor keuzeruimte en een duidelijke en haalbare planning opgenomen. Bij de bespreking van de langetermijnagenda in de agendacommissie kan dit aan de orde komen.

Schriftelijke vragen ziet de raad graag vaker binnen 14 dagen beantwoord.

Werking raadsprogramma

De werking van het raadsprogramma bespreekt de raad in het presidium. De uitvoering komt aan de orde in de agendacommissie. Zonodig komt hiervan een terugkoppeling in de gemeenteraadsvergadering.

Conclusies uit het Rekenkameronderzoek uit 2025/2026 naar de kwaliteit van raadsstukken is te gebruiken om de raadsvoorstellen naar een hoger niveau te brengen.

